

משך חכמה

פרשת יתרו פסקא נ - נד

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' תשפ"ד - טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

פרשת מזבח אדמה תעשה לי

שמות כ, יט - כג

פסקאות: נ - נד

[ג]

(כ, כ) לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם:

מדוע לא כתוב שאסור לעשות כתבנית המזבח

(כ, כ) לא תעשון אתי. שמיים¹ שאפשר לעשות כמותן [ראש השנה דף כד, א] כדתניא לא יעשה אדם בית תבנית היכל כו', חצר תבנית עזרה כו' שלחן תבנית שלחן כו'. לא תני מזבח תבנית מזבח, ואולי, משום דמצאנו לבני עבר הירדן שעשו מזבח גדול למראה [יהושע כב, ט] ואמרו ראו את תבנית מזבח ה' אשר עשו

עוד יש לתת טעם בזה, דלמאן דאמר דבמה צריך מזבח, מבואר בזבחים (שם), שגם בני נח חייבים מזבח בבמה, דהרי הביאו ראיה מנח שבנה מזבח, שמע מינא דגם בני נח חייבים מזבח בבמה. והנה, בני נח מותרים להקריב בזמן הזה קרבן בבמה (זבחים קטז, ב), לפיכך למאן דאמר דבמה צריך מזבח, גם בן נח בזמן הזה כשמקריב צריך מזבח להקריב, אם כן אפילו לאחר איסור במות, לבני נח מותר לעשות מזבח להקריב עליו קרבנות, אם כן אפילו בזמן הזה, מזבח אינו דבר שמשמש דוקא בבית המקדש, לכן מותר לעשות מזבח גם לבני ישראל בזמן הזה.

או יש לומר, על פי הא דאיתא בזבחים (פה, א) דאיכא מאן דאמר דיש הפשט וניתוח בראש מזבח, ועל פי גירסת השיטה מקובצת שם, הטעם הוא דמזבח דומה לבית מטבחים, לכן מותר לעשות הפשט וניתוח עליו, ולפי זה, אין מזבח דומה לשולחן ומנורה שיש עליו רק דין כלי קודש למצות לחם הפנים והדלקת מנורה, אבל המזבח היה מותר גם לשמש לבית מטבחים, לפיכך מותר לעשות כדוגמתו, ואין ללמוד לאסור משולחן ומנורה.

והנה לפי כל התירוצים הנראים לעיל יש איסור לעשות כתבנית שמיים אפילו אין עושה להשתמש בהם, לפיכך היה בהכרח לתרץ תירוצים אחרים, אבל באמת יש לבאר האם בכלל יש איסור בזה, דלמא לא אסרה תורה שולחן ומנורה אלא בעושה על מנת להשתמש בו, לפיכך לא אמרו חז"ל מזבח, דבלאו הכי יש איסור להעלות בחוץ בזמן הזה שנאסרו הבמות, לפיכך לא אמרו אלא מנורה שאסור לעשות כדי להדליק, ושולחן כדי להניח לחם, שאם מדליק מנורת לשם קודש בחוץ אינו עובר כדאיתא בזבחים (ק"ב, ב), וכך אם מניח לחם הקדש לחם הפנים אינו עובר (זבחים, שם), אבל השוחט וזורק דם על מזבח בחוץ חייב כרת, לכן לא אמרו שלא לעשות מזבח דאסור, בלאו הכי אסור לעשות כן, ובסתם לעשות אין איסור. [אבל כן נח למאן דאמר דבמה צריך מזבח מותר לעשות כן].

¹ [ג] (כ, כ) "לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם", ע"כ. דרשו חז"ל בראש השנה (כד, א) "לא תעשון אתי - לא תעשון כדמות שמיים - אמר אביי: לא אסרה תורה אלא שמיים שאפשר לעשות כמותן. כדתניא: לא יעשה אדם בית תבנית היכל, אכסדרה תבנית אולם, חצר כנגד עזרה, שלחן כנגד שלחן, מנורה כנגד מנורה כו'" ע"כ. ויש לדקדק כיון דקתני שולחן ומנורה מדוע לא קתני מזבח. ונראה, דבאמת מצאנו בספר יהושע (פרק כב) דבני עבר הירדן, בני ראובן וגד וחצי שבט המנשה עשו שם מזבח, ובאו בני ישראל להלחם בהם שמועלים בה' לבנות מזבח לאחר שנאסרו הבמות, ואמרו להם, שבנו את המזבח כדי שיהיה עד להם שהם מבני ישראל, ובניהם לא יאמרו שגבול יש בינם לבני ישראל את הירדן, ופנחס הסכים עמהם, הנה מוכח שמותר לעשות מזבח תבנית מזבח. ויש לומר כמה טעמים מדוע מותר לעשות מזבח בחוץ, ולא מבורר מהו הטעם הנכון.

שיש לומר טעם אחד, על פי מבואר בזבחים (קח, ב), דנחלקו רבי יוסי ורבי שמעון אם בזמן היתר הבמות, אם המקריב בבמה צריך להקריב על גבי מזבח, ומבואר שם דנפקא מינא גם בזמן איסור הבמות, אם העלה בחוץ על גבי סלע או אבן ולא על גבי מזבח, דאם צריך מזבח בבמה פטור, ואם אין צריך מזבח חייב. והשתא למאן דאמר דצריך מזבח בבמה בזמן היתר הבמות, מוכח, דלא אסרה תורה לעשות מזבח בדמות מזבח, שהרי לאחר מתן תורה הרבה שנים היו היתר הבמות לאחר המשכן, לפיכך אף בזמן הזה שיש איסור במות אין איסור לעשות מזבח, דעל כורחך לא אסרה תורה לעשות מזבח, שאם לאחר איסור הבמות הכל מודים שאסור לעשות מזבח, מדוע אינו חייב בשחוט חוץ אם העלה על גבי אבן בזמן הזה, והרי אין דין מזבח בזמן הזה, שמע מינא שגם היום יש דין מזבח בבמה, ולכן אינו חייב כשמעלה על גבי אבן, שלא אסרה תורה לבנות מזבח. [ואף על פי שזה רק למאן דאמר דבמת יחיד צריך מזבח, כך דרכו של רבינו ליישב לפעמים רק לפי שיטה אחת].

משך חכמה

פרשת יתרו פסקא נ - נד

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' תשפ"ד - ? טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

(כ, כ) לא תַעֲשֶׂוּן אֶתִּי אֱלֹהִי כְּסָף וְאֱלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשֶׂוּ לְכֶם:

מה כונת חז"ל שדיין שמתנה בכסף טליתו כמרדעת של חמור

(כ, ב) אלהי כסף וכו'. ירושלמי³ ביכורים (ג, ג) דין זה שהוא מתמנה בכסף אין עומדים מפניו וכו', והטלית שעליו כמרדעת של חמור. פירושו, על פי מה דתנינא שבת דף קיד, א דטלית של בנאים מצד אחד רבב חוצץ, ושל עם הארץ דוקא שיהיה משני הצדדים, ומרדעת של חמור כטליתו של עם הארץ. לכן אמר, זה שהוא מתמנה בכסף, הוא מבזה כל כך, עד שטליתו אינו חוצץ עד שיהא הרבב משני צדדין, שאין הוא מכובד כלל וכלל, ודו"ק⁴.

אפילו רבב היינו שומן, הנראה מצד אחד של הבגד חוצץ, אבל רבב על בגד של עם הארץ, אינו חוצץ עד שיהיה כל כך הרבה, עד שיהיה נראה משני הצדדים, ואמרו שם, שמרדעת שעל החמור, והוא הבגד שנותנים על החמור לרכב עליו, דינו לענין חציצה כטלית של עם הארץ, היינו כבגד של עם הארץ, ולא הוי חציצה עד שיהיה עליו רבב הנראה משני הצדדים, ובה אין הבדל בין עם הארץ לתלמיד חכם, שאינו בגד שעל האדם אלא על החמור, לכן מרדעת שעל החמור דינה לעולם כבגד של עם הארץ לפחות, כך מבואר שם.

ועל פי זה יתבאר היטב כונת חז"ל, שדיין שמתנה עבור כסף אינו מכובד כלל וכלל, ובגדיו לענין חציצה כמרדעת של חמור, דהיינו כדין חציצה כבגד של עם הארץ, ואינו חוצץ עד שיהיה רבב משני הצדדים. [נהכוונה בזה, דדין חציצה תלוי בקפידה של האדם, ותלמיד חכם מחמת תורתו הוא מקפיד על בגדיו יותר מעם הארץ, אבל דיין שמתמנה עבור כסף, במהותו אינו תלמיד חכם, לכן התנהגותו היא באמת כעם הארץ, ואינו מקפיד על בגדיו כתלמיד חכם].

⁴ תמצית דבריו: מה שאמרו חז"ל, שדיין שמתנה על ידי כסף טליתו כמרדעת של חמור, כוונתם, שכיון שבגד של תלמיד חכם, שיש עליו רבב מעט הנראה מצד אחד חוצץ, ובגד של עם הארץ שאינו חשוב לא הוי חציצה, עד שיהיה הרבה רבב הנראה משני צדדים, ואמרו שם, שמרדעת של חמור אינה חשובה אלא כבגד עם הארץ, ולא הוי חציצה אלא כאשר הרבב נראה בה משני צדדים, לכן אמרו, שדיין זה, במהותו הוא כעם הארץ, ואינו מקפיד על בגדיו כתלמיד חכם, לכן בגדיו לענין חציצה כמרדעת

כו', הרי דפנחס הסכים עמהם (שם, פסוקים ל-לב), וטעמו לא איתברור למה, אם מפני שגם במת יחיד טעון מזבח, יעויין בסוף זבחים (קח, ב) מחלוקת רבי יוסי ורבי שמעון, או משום דבני נח נצטוו בזה על ידי נח שבנה מזבח (בראשית ח, כ), או משום דלבית המטבחים דמי [זבחים פה, א]. וצריך ביאור עוד, אולי דוקא בעושה על מנת להשתמש בו, מנורה להדליק בו, שולחן להניח בו לחם, וכן כולם כיוצא בזה, ודו"ק².

[נא]

² תמצית דבריו: הטעם שלא אמרו חז"ל שאסור לעשות מזבח כדמות מזבח שבמקדש, אפשר לומר כמה טעמים: א. למאן דאמר דבמה צריך מזבח, בודאי לא אסרה תורה לעשות מזבח, דהיו שנים שהיה היתר במות, או מפני שבן נח מותר בבמה בזמן הזה. ב. למאן דאמר שיש הפשט וניתוח על גבי המזבח, יש לראש המזבח דין בית מטבחים, ואינו כשמשים המשמשים לפני, לכן מותר לעשות מזבח. ג. לא אסרה תורה לעשות שמשים רק כדי להשתמש בהם, לכן לא אמרו שאסור לעשות מזבח, אף על פי שבאמת אסור, כי בלאו הכי אסור לישראל לעשות מזבח, אבל המדליק מנורה או להניח לחם פנים, אינו עובר אפילו בזמן הזה.

[נא]

³ [נא] (כ, כ) "לא תַעֲשֶׂוּן אֶתִּי אֱלֹהִי כְּסָף וְאֱלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשֶׂוּ לְכֶם", ע"כ. דרשו בירושלמי (ביכורים ג, ג) על דיין שמתמנה על ידי ששילם כסף ואינו ראוי לתפקיד זה, דאלוהים הם גם דיינים. ועל זה מרמז הכתוב שדיינים של כסף לא תעשה לך, ועל זה אמרו עוד שם, וז"ל "זה שהוא מתמני בכסף אין עומדין מפניו, ואין קורין אותו רבי, והטלית שעליו כמרדעת של חמור" ע"כ. ויש לתת טעם, מה התכונו חז"ל בזה שאמרו שמרדעת שלו כמרדעת של חמור.

ונראה על פי הא דאיתא בשבת (קיד, א) לענין חציצה בבגדים, דבגד של בנאים, והם תלמידי חכמים שבונים את העולם, בבגדיהם חשובים, ולכן

משך חכמה

פרשת יתרו פסקא נ - נד

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' תשפ"ד - ? טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

לעולה ולשלמים, ולכן כתוב את צאנך וכו', ודו"ק⁶.

[נב]

[נג, א-ב]

(כ, כב) ואם מִזְבַּח אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה לִּי לֹא תִבְנֶה אֹתָהּן גְּזִית פִּי חֶרֶבֶד הַנִּפְתָּה עֲלֶיהָ וְתַחֲלָלָהּ:

(כ, כא) מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה לִּי וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת עֹלֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלֵמֶיךָ אֶת צֹאנְךָ וְאֶת בְּקָרְךָ בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֶזְכִּיר אֶת שְׁמִי אֲבוֹא אֵלֶיךָ וּבְרַכְתִּיךָ:

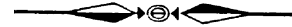
מדוע כתוב "את צאנך כו' ולא כתוב 'מצאנך ומבקרך'?

א. מדוע כתוב על המזבח שהוא לשון זכר - לשון נקבה: "אתה", "עליה", "ותחללה".
ב. מדוע מכסין הסכין שעל השולחן בלילה, והרי מאותו הסעם שאין מכסין בשבת, כי אסור לבנות מזבח בשבת, אין לכסות בלילה, כי אסור לבנות מזבח בלילה.

(כ, כא) וזבחת עליו את עולותיך כו' את צאנך ואת בקריך. היה⁵ לכתוב מצאנך ומבקרך, רק הכוונה, לרמז שבמדבר יאסר להן בשר תאוה (חולין טז, ב), וכן הצאן והבקר יזבחו על המזבח לשם,

(כ, כב) לא תבנה אתהן גזית. מכילתא⁷ (פרשה יא, ד), רבי נתן

של חמור, ועד שיהיה נראה הרבב משני צדדים לא הוי חציצה.

[נב]

⁷ [נג - א] א. ה. בנדפס באותו דיבור כתב לאחר "ודו"ק", ממשיך רבינו וכתב "ולפי יש מפרשים כו'". ולא זכיתי להבין מה השייכות בין זה, למה שפירש לפני כן. ולעניות דעתי נראה יש כאן טעות סופר, והוא קטע חדש באותו דיבור המתחיל, ונדפס בטעות בהמשך, אבל יראתי להגיה בדבריו. מכל מקום את הביאור בינת החכמה חילקתי לשני ענינים, א, ב.

⁵ [נב] (כ, כא) "מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה לִּי וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת עֹלֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלֵמֶיךָ אֶת צֹאנְךָ וְאֶת בְּקָרְךָ בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֶזְכִּיר אֶת שְׁמִי אֲבוֹא אֵלֶיךָ וּבְרַכְתִּיךָ", ע"כ. יש לדקדק, מהו הלשון "את צאנך ואת בקרך", היה לכתוב 'מצאנך ומבקרך', דהרי מהצאן והבקר יקריבו עולות ושלמים, והוא המשך למה שכתוב שיזבח עליו עולות ושלמים, אבל הלשון "את צאנך כו'" משמע שהוא דבר נפרד מעולות ושלמים.

(כ, כב) "וְאִם מִזְבַּח אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה לִּי לֹא תִבְנֶה אֹתָהּן גְּזִית פִּי חֶרֶבֶד הַנִּפְתָּה עֲלֶיהָ וְתַחֲלָלָהּ", ע"כ. יש לדקדק, דמזבח לשון זכר הוא, ומדוע כתוב "חברך הנפת עליה ותחללה" בלשון נקבה, ולא אמר 'עליו ותחללו'.

ונראה, דכאן מרמז הכתוב על שיטת רבי ישמעאל (חולין טז, ב) [דלא כרבי עקיבא, שם], שסובר, שבמדבר נאסר להם לאכול בשר תאוה, היינו בשר חולין, והרוצה לאכול בשר היה צריך להקדישו לשלמים ולהקריב במשכן ולאכול הבשר. וזה הפירוש, "את צאנך ואת בקרך", היינו בשר תאוה, גם את זה תקריב על גבי המזבח.

ונראה, על פי הא דאיתא במכילתא (מסכתא דבחדש, פרשה יא) וז"ל "לא תבנה אתהן גזית. אין גזית אלא גזוזות, שהונף עליהם ברזל; רבי נתן אומר, הרי שבנה בו שתי אבנים גזוזות, שהניף עליהם ברזל, שומע אני יהא המזבח כלו פסול, תלמוד לומר לא תבנה אתהן גזית, הן פסולות ולא המזבח כלו פסול". ע"כ. הנה מבואר, שאם הניח כמה אבנים גזוזות, אין המזבח כולו פסול, אלא רק האבנים שהניח בו. והנה, אבן הוא לשון נקבה. ועל פי זה יתבאר היטב, דלפיכך כתוב "עליה ותחללה", ללמד שהאבן הזו מחוללת, וכל אבן בנפרד מחוללת ולא המזבח בכללו, לכן אם הוציא האבנים הללו והניח אחרות תחתן, המזבח כשר, לכן כתבה תורה לשון נקבה, "עליה ותחללה".

⁶ תמצית דבריו: הטעם שכתוב "את צאנך ואת בקרך" ולא כתוב 'מצאנך ומבקרך', לרמז, שגם הצאן והבקר של חולין לא יאכל אלא על ידי הקרבה במזבח לשם שלמים, שלא הותר להם בשר תאוה במדבר.

ועל פי זה יתבאר היטב המקור שלמד המכילתא דהמזבח לא נפסל אלא האבנים, מדלא כתיב 'לא תבנה אותו', אלא כתיב "לא תבנה אתהן", לשון נקבה ביחיד, ללמד על כל אבן אחת ואחת שהיא לחודה נפסלת על ידי הגזית.

[נג - א]

ועוד יתכן לומר, דמה שלמדו שרק שני האבנים של המזבח הוא מוציא והשאר קיימות, נלמד בגזרה שוה "אתהן" "אתהן", מדכתיב כאן "אתהן"

משך חכמה

פרשת יתרו פסקא נ - נד

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

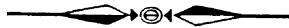
עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' תשפ"ד - ? טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

נתיצת כל הבית (ויקרא יד, מג-מה). ולפי זה יתכן, דמה דכתיב בפרשת קדושים (ויקרא כ, יד) באש ישרפו אותו ואתה, מורה, שאם נתערבו הנשרפין בנסקלין לרבי שמעון דשריפה חמורה (סנהדרין עט, ב), ולרבנן בנהרגין או בנחנקין, אין שורפין את כולם וידונו כולם בקלה, שרק אתה בשריפה, לא אחרים, ולא אזלינן בתר רובא כדהקשה רבינו יצחק לרבינו תם (סנהדרין פ, ב ד"ה הנסקלין) ודו"ק⁸. ולפי יש מפרשים⁹ דמשה בנה מזבח אחר מתן תורה למחרתו, יעוין רמב"ן (שמות כד, א), על זה המזבח גם

אומר, הרי שבנה שתי אבנים גזוזות, שהניף עליהן ברזל, שומע אני יהא המזבח כולו פסול, תלמוד לומר אתה, הן פסולות ולא המזבח כולו פסול. ולכן כתוב כי חרבך כו' עליה ותחללה בלשון נקבה, על האבן, ולא עליו, ותחללנו על המזבח, שהמזבח כשר. ודייק מדאמר אתה, שמורה על כל אבן ביחוד. ועל דרך גזירה שוה יתכן דדייק מאתה אתה האמור בנגעי בתים, דכתיב (ויקרא יד, מ) וחלצו את האבנים והשליכו אתה, שכל הבית קיים (ויקרא יד, מא-מב. ונגעים יב, ו), רק בפשיון שני בעי

ברזל, ואבן לשון נקבה. ועל פי זה יתיישבו עוד כמה מקומות כמבואר בפנים.

[נג - ב]

⁹ [נג - ב] (כ, כב) "ואם מִזְבַּח אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה לִּי לֹא תִבְנֶה אֶתְהֶן גְּזִית פִּי חֶרְבְּךָ הַנִּפְּטָה עֲלֵיהֶן וְתִחַלְלֶנָּה", ע"כ. יש לדקדק, מדוע כתוב בלשון "אם", דמשמע רשות, וכבר נתקשה בזה רבי ישמעאל במכילתא (יתרו, מסכת החדש הזה, פרשה יא) ואמר, שאף על פי שלשון "אם" הוא רשות, ג' פעמים בתורה הוא חובה. אבל מכל מקום קשה מדוע כתוב בלשון "אם". ונראה על פי דברי הרמב"ן (שמות כד, א), דמבאר שלמחרת מתן תורה הקים משה מזבח אבנים, עיין שם באריכות. לפי זה יש לומר, דהטעם שכתוב בלשון "אם", דבא ללמד, שאפילו אם תבנה מזבח של במה ולא של בית המקדש, גם תזהר שלא תניף עליו ברזל. [ואין זו סתירה למכילתא שפירשו בבית המקדש, דפשט הכתוב הוא במזבח של משכן ושל בית המקדש, ולכן הוא חובה, אבל מכל מקום כתוב בלשון "אם", ללמד, על מזבח של במה, שאם יעשה, לא יניף עליו ברזל].

ועל פי זה יתבאר דברי הרוקח המובא בבית יוסף באורח חיים (סימן קפ אות ה ד"ה כתב הרוקח) וז"ל "כתב הרוקח בסימן של"ב מכסין סכין בשעת ברכת המזון, על שם לא תניף עליהם ברזל (דברים כז, ה), במכילתא (פרשה יא אות ח) אינו דין שיניף המקצר על המאריך, ושולחן כמזבח, בשילהי חגיגה (כז, ע"ל). הנה בראשית מביא את הכתוב שאסור להניף ברזל על מזבח דכתיב (כז, ה) "וּבְנִיתָ שָׁם מִזְבֵּחַ לַה' אֱלֹהֶיךָ מִזְבֵּחַ אֲבָנִים לֹא תִנִּיף עֲלֵיהֶם פְּרָזֶל", והטעם מבואר במכילתא (שם) שהמזבח מאריך ימיו של אדם והברזל מקצר ימיו של אדם, ואין ראוי להניף מקצר על מאריך, ומזה

ובנגעי בתים (ויקרא יד, מ) "וְצִנְהָה תִּפְתָּח וְחִלְצוּ אֶת הָאֲבָנִים אֲשֶׁר בָּהֶן הִנְגַע וְהִשְׁלִיכוּ אֹתָהֶן אֶל מַחוּץ לְעִיר אֶל מְקוֹם טָמֵא", ושם הבית קיים, ורק מוציא את האבנים, כדכתיב לאחר מכן (יד, מא-מב) – "מֵאֵת הַבַּיִת קָצַע מִבַּיִת סָבִיב וְשָׁפְכוּ אֶת הָעֶפֶר אֲשֶׁר הִקְצוּ אֶל מַחוּץ לְעִיר אֶל מְקוֹם טָמֵא: (מב) וְלָקְחוּ אֲבָנִים אַחֲרוֹת וְהִבְיִאוּ אֶל תַּחַת הָאֲבָנִים וְעָפֶר אַחֵר יִקַּח וְטָח אֶת הַבַּיִת", ע"כ, וכן הוא במשנה נגעים (יב, ו), ורק בפשיון השני כתוב נתיצת כל הבית (ויקרא יד, מג-מה).

ועל פי זה יש ליישב עוד דבר נפלא, דהנה כתוב בויקרא (כ, יד) "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אִשְׁהוֹ וְאֶת אִמָּהּ זָמָה הוּא בְּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ אֹתוֹ וְאֶתְהֶן וְלֹא תִהְיֶה זָמָה בְּתוֹכָם", וגם כאן צריך ביאור, מדוע כתוב "אתה" ולא "אותן". ואפשר לומר, דבא הכתוב ללמד על הא דתנן בסנהדרין (עט, ב) "כל חייבי מיתות שנתערבו זה בזה - נידונין בקלה. הנסקלין בנשרפין, רבי שמעון אומר נידונין בסקילה, שהשריפה חמורה. וחכמים אומרים: נידונין בשריפה, שהסקילה חמורה" ע"כ, ואפילו לפי חכמים דשריפה קלה מסקילה, מכל מקום, שריפה חמורה מחנק וסייף אפילו לפי חכמים, ואם נתערבו הנשרפין בנהרגין או בנחנקין גם לפי חכמים לא ישרפו. והנה התוס' בסנהדרין (פ, ב ד"ה הנסקלין) כתבו וז"ל, "שאל הרב ר' יצחק בן הרב ר' מרדכי את רבינו תם, אמאי קאמר רבי שמעון ידונו בסקילה שהשריפה חמורה, ניזיל בתר רובא להחמיר בדיני נפשות, כדאיתא בפרק קמא דחולין (דף יא, כו) "עכ"ל, ולאור המבואר ד"אתה" מלמד דדוקא הן ולא השאר, יש לומר, דמהאי טעמא כתוב בתורה "אתה" בשריפה, ללמד, דגזירת הכתוב היא שלא הולכין אחר הרוב בזה, דדוקא הן נשרפין ולא אחרים, וכיון שלא יודעים מי הן, נידונים כולם במיתה הקלה.

⁸ תמצית דבריו: הטעם שכתוב לשון נקבה: "אתה", "עליה", "ותחללה", אף על פי שמזבח לשון זכר. ללמד, שאם הניף ברזל על אבני מזבח, לא נפסל כל המזבח, אלא האבנים שהניף עליהן

משך חכמה

פרשת יתרו פסקא נ - נד

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' תשפ"ד - ? טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

כז, א) של במה, דבנין במה כשר בלילה (עיין שבועות טו, ב), וגם

צוהוה שלא יבנה גזית, והוי רשות (עיין מכילתא, מסכת החודש, פרשה יא). וזה, ואם יהיה במה, וגם כן נצטווה על זה. ולכן אסור להביא סכין על שלחן (רוקח סימן שלב), דמכפר כמזבח (חגיגה

ס"ד) דהטעם, משום ששלחן דומה למזבח, ובמזבח כתיב לא תניף עליהם ברזל, ובשבת אין בונין מזבח" עכ"ל. רצונו לומר, דאיתא ביבמות (ו, א) דאין בנין המקדש דוחה שבת, ובשבועות (טו, א) איתא דאין דוחה יום טוב, ובנין המזבח הוא בכלל בית המקדש, דהוא בנין בית המקדש, וכיון שאיסור לא תנף עליו ברזל הוא בשעת בנייתו, אין זה שייך לשבת ויום טוב.

אלא שלפי זה יש לתמוה על המחבר שכתב באורח חיים (קפ, ה) וז"ל "והגים לכסות הסכין בשעת ברכת המזון, ונהגו שלא לכסותו בשבת ויום טוב". מבואר דלא מחלק בין יום ללילה, ומוכח שאפילו בלילה יש לכסות את הסכין, אבל לא בשבת והוא פלא על מנהג העולם, דכשם שיש איסור לבנות מזבח בשבת ויום טוב, יש איסור לבנותו בלילה, דאיתא בשבועות (טו, ב) דאין בונים את בית המקדש בלילה וליף להו מקרא, ומזבח הוא בכלל בית המקדש, אם כן מהאי טעמא שאין מכסין את הסכין בשבת ויום טוב אין צריך לכסותו בלילה. [א. ה. מה שפשיטא לרבינו שמזבח בכלל בית המקדש ואינו נבנה בלילה, הוא מחלוקת גדולה בדברי האחרונים, עיין בעבודה תמה שער ז (סז א); ר"י פרלא לרס"ג עשה יג דף קיא ואילך; ראש המזבח זבחים כז ב, אוסרים. ערוך לנר סוכה מא א; ושור"ת בית יצחק או"ח סי' ג אות ה בשם גדול אחד, ועיין מש"כ ביו"ד סי' קמג; ראש המזבח זבחים כז ב, ושור"ת מהרש"ם ח"ו סוף סימן לח, ובהגהותיו לש"ס סוכה מא א, בשם רעק"א; עיין הגהות הר צבי לטור או"ח סי' קפ; ר"ב זולטי בקובץ קול תורה (אב תשכ"ט). ועיין הר המריה ביה"ב פ"א אות ב שצידד כן, ונשאר בצ"ע. והגהות הרב אלישיב סוכה מא, א שמחמת קושיה זו שמכסין בלילה מוכיח שמותר לבנות מזבח בלילה].

אבל לאור המבואר, ד"אם" מזבח, איירי במזבח של במה של רשות, אם כן לא קשה מידי, דעל מזבח זה, דהוא במה, גם נאמר לא תניף עליו ברזל, ובמה מותר לבנות בלילה, דהא דאסור לבנות בית המקדש בלילה איתא בשבועות (טו, ב) "אמר אביי: מגין שאין בנין בית המקדש בלילה, שנאמר (במדבר ט, טו): וביום הקים את המשכן, ביום מקימו, בלילה אין מקימו" ע"כ, הנה דוקא משכן אין אתה מקימו בלילה, אבל במה אתה בונה בלילה. אבל בשבת ויום טוב בודאי אסור לבנות במה, דאינה מצוה, דאפילו בית המקדש אין נבנה בשבת ויום טוב. לפיכך מכסין את הסכין בלילה שמותר לבנות במה בלילה, ואין מכסין בשבת ויום טוב.

יליף לענין שולחן, דאיתא בחגיגה (כז, א) על הפסוק ביהזקאל (מא, כב) "המזבח עץ שלוש אמות גבה וארכו שתיים אמות ומקצעותיו לו וארכו וקירותיו עץ וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה'" וז"ל הגמ' "פתח במזבח וסיים בשלחן. רבי יוחנן וריש לקיש דאמרי תרוייהו: בזמן שבית המקדש קיים מזבח מכפר על אדם, עכשיו - שלחנו של אדם מכפר עליו" עכ"ל הגמ', וכיון ששולחן דומה למזבח, אין ראוי להניף סכין המקצר חיים, על שולחן שמכפר על האדם כמזבח ומאריך ימיו, שעל ידי הכפרה יש לאדם אריכות ימים, ודוקא בשעת ברכת המזון כי צריך את הסכין בשעת האכילה, אבל בשעה שמברך על אכילתו ומקיים מצוה עשה דאורייתא על השולחן, ראוי לכסות מה שמקצר ימיו, ודברי הרוקח וטעמו למנהג ישראל מובא גם בשבלי הלקט (סימן קנה) ובאורחות חיים (סימן ח).

והנה מנהג העולם צריך בירור, דהרי לא נאמר לא תניף עליו ברזל אלא על מזבח ולא על שולחן, שאף על פי ששולחן מכפר כמזבח, אבל מכל מקום אינו דומה למזבח כלל, והרי להלן יבואר דאין מכסין את הסכין בשבת ויום טוב כי אסור לבנות מזבח בשבת ויום טוב, אם כן קל וחומר שיהיה מותר להניח סכין על שולחן שדוקא על מזבח נאמר לא תניף ברזל, ולא על שולחן דהוא במה, שאינו בבית המקדש. אבל לאור המבואר דלא תניף ברזל נאמר על מזבח רשות, דהוא במה, לכן נהגו לכסות את הסכין על השולחן.

[א. ה. צריך עיון, דבמה שעשה משה היה בזמן היתר הבמות, ובזמן הזה אסור לעשות במה. ודוחק לומר, שמכל מקום כיון שאסרה תורה על במה להניף ברזל, נהגו גם על שולחן. ואולי כונתו רק לבאר הטעם שאין מניחין סכין בלילה על השולחן. ולשונו אינו ברור, וצריך עיון בכונתו].

ועל פי זה יתבאר עוד דבר נפלא, דכתב עוד בבית יוסף (שם) וז"ל "וכתוב עוד בשבלי הלקט, מפי החבר רבי שמחה שמעתי טעם אחר, פעם אחת היה אחד מברך ברכת המזון, וכשהגיע לברכת בונה ירושלים ונזכר חורבן הבית, לקח הסכין ותקעו בבטנו, ועל כן נהגו לסלקו בשעת ברכה. ושני טעמים אלו כתובים בארחות חיים (הלכות ברכת המזון, אות ח). ונהגים בשבתות וימים טובים שלא לכסות הסכין, ולפי טעם רבי שמחה, אין לחלק בין שבת לחול, ומכל מקום מנהגן של ישראל תורה היא" עכ"ל.

הנה מבואר מדברי הבית יוסף, דלפי טעם הרוקח וסיעתו, מובן מדוע נהגים בשבת ויום טוב שלא לכסות הסכין. ומבאר המגן אברהם, (אורח חיים קפ,

משך חכמה

פרשת יתרו פסקא נ - נד

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' תשפ"ד - ? טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

כ, כב) כי חרבך הנפת עליה כו' יעויין¹¹ דברי רמב"ן (בפירוש לתורה, כאן) שהאריך ופירש טעם חדש, דשחיטה לאו עבודה שהיא בסכינים של ברזל, יעויין שם. ויפלא, דהמנורה הלא עשו מלכי חשמונאים של ברזל (ראש השנה כד, ב), וסידור המנורה עבודה (יומא כד, ב. רמב"ם ביאת המקדש, ט, ה), ואבנים שנגזזים בכסף גם כן אסורים למזבח, דכתיב (דברים כז, ו) אבנים שלמות תבנה¹².

בלילה מכסין אותו (אורח חיים קפ, ה)¹⁰.

[נד]

כ, כב) ואם מזבח אבנים תעשה לי לא תבנה אתהן גזית פי חרבך הנפת עליה ותחללה:

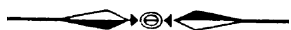
תמיהות על ביאור הרמב"ן, בטעם, שאסרה תורה להניף ברזל על המזבח

הנה מבואר בדבריו, שלא יהיה עבודה בבית המקדש על ידי ברזל שמקצר ימיו של האדם על ידי חרב.

ויש להקשות, א. דמבואר ביומא (כד, ב) שהדלקת המנורה עבודה היא, אלא שאין הזר חייב מיתה כי יש אחריה עוד עבודה, אבל לוקה עליה, וכן מבואר ברמב"ם (ביאת המקדש ט, ה). ומבואר בראש השנה (כד, ב) שמלכי החשמונאים עשו את המנורה מברזל, דתניא "רבי יוסי בר יהודה אומר: אף של עץ לא יעשה, כדרך שעשו מלכי בית חשמונאי. אמרו לו: משם ראייה, שפודין של ברזל היו, וחיפום בבעץ", ולפי דברי הרמב"ן איך עשו מנורה מברזל, והרי הדלקת המנורה עבודה היא.

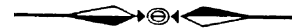
ב. מבואר בדבריו, שלא אסרה תורה לחתוך אבנים למזבח אלא על ידי ברזל, אבל על ידי כסף מותר, והא כתיב (דברים כז, ו) "אבנים שלמות תבנה את מזבח ה' אלהיך והעלית עליה עולת לה' אלהיך", הנה מפורש שאסור לשבור את האבנים למזבח בכל דרך שהוא אפילו בכסף, והא דהיו שוכרים בשמיר (סוטה מח, ב). כיון ששמיר אינו שובר את האבן, אלא היא מתחלקת מעצמה כמבואר שם בסוטה.

¹² תמצית דבריו: הרמב"ן כתב, דטעם איסור להניף ברזל על המזבח, כיון שחרב היא מברזל, ומקצרת ימיו של אדם, לכן אסרה תורה להניף ברזל על המזבח, אבל מותר לשבור אבנים למזבח מכלי כסף או שמיר, ולכן לא היה כלי ברזל בעבודת המקדש מלבד שחיטה שאינה עבודה. והקשה המשך חכמה, אם כן מדוע עשו בית חשמונאים את המנורה מברזל, והרי הדלקה עבודה היא. ועוד קשה, שלשון הכתוב מוכיח שאפילו אבנים שנשברו על ידי כלי כסף, אסורים למזבח.

סיום פרשת יתרו בס"ד

¹⁰ תמצית דבריו: הטעם שכתוב לשון "אם" תבנה, שהוא לשון רשות, והרי יש חובה לבנות מזבח, כיון דאיירי במזבח שבנה משה למחרת מתן תורה, ומזבח זה הוא רשות. ועל פי זה מיושב מדוע נהגו לכסות סכין שעל השולחן בלילה, ולא מכסין בשבת. שאף על פי שבלילה אסור לבנות מזבח, כמו שאסור בשבת, מכל מקום, במה מותר לבנות בלילה, ואסור לבנות בשבת, ועל במה זו שעשה משה, ציווה ה' שלא יניף ברזל.

[נד]

¹¹ [נד] כ, כב) "ואם מזבח אבנים תעשה לי לא תבנה אתהן גזית פי חרבך הנפת עליה ותחללה", ע"כ. כתב ברמב"ן בטעם המצוה, וז"ל "ואני אומר כי טעם המצוה, בעבור היות הברזל חרב, והוא המחריב העולם, ולכן נקרא כך. והנה עשיו, אשר שנאו השם (מלאכי א ג), הוא היורש החרב, שאמר לו ועל חרבך תחיה (בראשית כז, מ), והחרב הוא כחו בשמים ובארץ, כי במאדים ובמזלות הדם, החרב יצליח, ובהם תראה גבורתו, ולכן לא יובא בית ה'. וזהו הטעם שהזכירו הכתוב בפירוש אשר לא תבנה אתהן גזית, כי בהניף עליהם שום ברזל לעשותם כן, הנפת עליה חרבך המרצה, ומרבה חללים וחללת אותה. ומפני זה לא היה במשכן ברזל, כי גם יתידותיו שהיו טובות יותר מברזל, עשה נחשת. וכן בבית עולמים לא נעשה בו כלי ברזל מלבד הסכינים, כי השחיטה אינה עבודה (זבחים יד, ב. ועוד). והכתוב לא אסר לבנות גזית, רק בהניף עליהן ברזל, כי פירש, כאשר חרבך הנפת עליה, ומפורש בזה לא תניף עליהן ברזל (דברים כז, ה), ואם בא לסתת אותן בכלי כסף או בשמיר שהזכירו רבותינו (סוטה מח ב), הרי זה מותר, אף על פי שאינן שלמות" עכ"ל.